

1. Tegevusuuring (*Action research*) on koostööl, eneserefleksioonil ja uuritavate osalemisel põhinev tsükliline uuring, mille eesmärk on lahendada praktilises töös esile kerkinud probleeme ning saada aru selle probleemi olemusest. Tegevusuuring seob nii tegevuse kui ka teaduse ja loob nende kahe vahel seose, mis on ainulaadne kombinatsioon, kuidas tegevuse kaudu teha teadust ja hinnata tehtavat teaduslikult reageerides ja see eristab uuringut teistest uurimisviisidest. (Löfström, 2011; McNiff & Whitehead, 2009; Norton, 2009).

Tegevusuuringu läbiviija on eelkõige praktikust uurija, kellel on soov suurendada erialaste teadmiste pagasit, et parandada oma õpetamise taset, kes otsib oma tegevusele kinnitust ja keskendub uurijana oma kooli, klassiruumi või aine kontekstile ning tegeleb seeläbi järjepidevalt oma tegevuse mõtestamisega. Tegevusuuringu käigus hinnatakse muudatuste rakendamise tulemusi ja mõju ning edasised muudatused, otsused ja rakendused tuginevad varasemal rakendusel saadud kogemustele (Löfström, 2011).

Kui tavaliselt keskendutakse rakendusvõimalustele pärast uurimistulemuste ja järelduste selgumist, siis tegevusuuringut eristab teistest uurimisviisidest selle kohene praktiline rakendatavus. Kasutades tegevusuuringut mõistavad praktikud-uurijad paremini, kuidas andmete kasutamine võib viia õppeprotsessi teisele tasemele. Praktikute uurimistulemused ja otsused põhinevad andmetel, mida saab arenguid planeerides ka edaspidi arvestada (Dana & Yendol-Hoppey, 2014; Löfström, 2011).

Tegevusuuringus toimub praktika reflekteerimine pideva tsüklilise protsessi kaudu: sõnastatakse huvipakkuv probleem (küsimus), kogutakse andmeid probleemi sügavamaks mõistmiseks, analüüsitakse andmeid ja kõrvutatakse erialakirjandusega ning astutakse konkreetseid samme praktikas saadud uute teadmistega. Tulemusi jagatakse teistega. (Dana, 2016) Iseloomulik on tsükli korduvus.

Lisaks tulemuste kohesele rakendamisele eristab tegevusuuringut teistest uurimisviisidest uurija roll, sest praktikust uurija võtab enamasti vaatluse alla enese või kolleegide tegevuse. Praktikust uurija osaleb aktiivselt uuritavates tegevustes, mis on eeliseks igapäevatöö ja sellega seotud probleemide tundmisel (Löfström, 2011; Norton, 2009).

KASUTATUD JA SOOVITUSLIKUD ALLIKAD

Dana, N. F. (2016). *Süüvitsi tegevusuuringust. Uuriva õpetaja teejuht*. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus.

Dana, N. F., & Yendol-Hoppey, D. (2014). *The Reflective Educator's Guide to Classroom Research: Learning to Teach and Teaching to Learn Through Practitioner Inquiry*. US: Corwin, A Sage Company.

Löfström, E. (2011). *Tegevusuuringu käsiraamat*. [Võrguteavik]. www.digar.ee/arhiiv/et/download/107855

McNiff, J. & Whitehead, J. (2009). *Doing and Writing Action Research*. London: Sage Publication.

Norton, L.S. (2009). *Action Research in Teaching and Learning. A practical guide to conducting pedagogical research in universities*. London: Routledge.

Stringer, E. (2008). *Action Research in Education*. (2nd Ed). Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall.

The JOURNAL OF TEACHER ACTION RESEARCH <http://www.practicalteacherresearch.com/>

AMERICAN EDUCATIONAL RESEARCH ASSOCIATION Special Interest Group Action Research
<https://sites.google.com/site/aeraarsig/publishers-action-research>

2. Juhtumiuuring (*Case study*) keskendub ühe või mitme juhtumi (võib olla seotud inimese, sündmuse, organisatsiooniga) süvitsi analüüsimisele.

Juhtumiuuringut on Yin (2009) defineerinud kui empiirilist uuringut, mis analüüsib nähtust süvitsi ja kontekstisidusalt, toetub mitmetele andmeallikatele, meetoditele ja perspektiividele, rakendades triangulatsiooni (Yin, 2009, 18). Sageli juhvad juhtumiuuringu andmete kogumist ja analüüsi teoreetilised väited, mida asutakse kinnitama või ümber lükkama. Samas, võib juhtumiuuring olla ka kirjeldav või teooriat loov. Juhtumiuuringu puhul ei saa juhtumite vähesuse tõttu teha statistilisi üldistusi, vaid eesmärk on kõrvutada tulemusi eelnevate uuringute ja teooriaga ning laiendada teooriat (analüütiline üldistamine).

Yin (2009) järgi tasuks kaaluda juhtumiuuringu uuringudisaini valikut juhul, kui uuringu fookuseks on vastata „kuidas“ ja „miks“ tüüpi küsimustele, samuti kui on põhjust arvata, et kontekst võiks nähtuse selgitamisel oluline olla ning nähtuse ja konteksti piir on ähmane.

Baxter ja Jack (2008) on esitanud kesksed aspektid, mis on juhtumiuuringu planeerimisel ja läbiviimisel olulised. Esimene samm on formuleerida uurimisküsimused ja defineerida juhtum ehk analüüsi ühik. Seejärel tuleks juhtum piiritleda ehk määrata, mis juhtum ei ole (ajas ja ruumis). Kolmanda sammuna tuleks valida juhtumiuuringu tüüp. Juhtumiuuringu tüübi valik peaks olema juhitud uuringu eesmärgist (nt kas eesmärk on seletada, kirjeldada või võrrelda juhtumeid). Yin (2009) ja Stake (1995) kasutavad juhtumiuuringu eritüüpidest rääkides erinevaid mõisteid ning varieeruvad ka sisulised rõhuasetused. Yini (2009) järgi on juhtumiuuringud seletavad (*explanatory*), ettevalmistavad (*exploratory*) ja kirjeldavad (*descriptive*) juhtumiuuringud (loe põhjalikumalt Yin, 2009). Stake (1995) eristab olemuslikke (*intrinsic*), instrumentaalseid (*instrumental*) ja kollektiivseid (*collective*) juhtumiuuringuid. Kui olemusliku juhtumiuuringu puhul pakub uurijale huvi juhtum iseenesest (nt teatud õpilase lugemiskeskused), siis instrumentaalse juhtumiuuringu puhul valitakse väike hulk uuritavaid, et uurida teatud käitumismustrit (nt lugemiskeskused). Kollektiivse juhtumiuuringu puhul kombineeritakse eriobjektidelt (nt koolid, inividid) pärinevat andmestikku. Sõltuvalt juhtumiuuringu tüübist on erinev ka üldistusvõime. Kui juhtumiuuringu tüüp on valitud, tuleb otsustada, kas on asjakohane uurida põhjalikult ühte või mitut juhtumit, mis võimaldab juhtumeid võrrelda ning analüüsida sarnasusi ja erinevusi. Juhtumiuuringu läbiviimist juhib varem määratud kontseptuaalne raamistik, teemad, millele keskendutakse või isegi hüpoteesid. Juhtumiuuringus toetutakse mitmetele andmeallikatele ja meetoditele, mis suurendab uuringu usaldusväärsust (Yin, 2009). Mitmetest allikatest pärinevas andmestikus on iga allikas kui pusletükk, mis aitab uurijal mõista terviknähtust (Baxter & Jack, 2008).

KASUTATUD ALLIKAD

Baxter, P., & Jack, S. (2008). Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation of Novice Researchers. *The Qualitative Report*, 13 (4), 544-599.

Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Yin, R. K. (2009). *Case Study Research Design and Methods*, 4th ed. Los Angeles-London-New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE.

3. Etnograafilise uuringu (*ethnographic research*) eesmärk on välja selgitada, kuidas uuritavad inimesed käituvad ja tõlgendavad igapäevaseid olukordi, mõista, kirjeldada ja analüüsida nii uuritavaid inimrühmi kui ka erikultuure ja kooslusi, ent teisalt ka kultuurilis-sotsiaalseid ilminguid ja mentaliteete.

Etnograafilist uuringut (ethnos – kr. hõim, rahvas) rakendatakse, kui soovitakse osaleva vaatluse abil mõista, kirjeldada ja analüüsida nii uuritavaid inimrühmi kui ka erinevaid kultuure ja kooslusi, ent teisalt ka kultuurilis-sotsiaalseid ilminguid ja mentaliteete. Selle uurimisviisi juured asetsevad antropoloogias, mille esindajad soovisid mõista ja kirjeldada inimeste elu keskkonnas, kus nad elavad. Etnograafilise uuringu keskne taustafilosoofia on **sümboolne interaktsionism** (**Sümboolne interaktsionism selgitab, kuidas rollid kujunevad sotsiaalsetest ootustest ja sildistamisest, rõhutades seejuures, et me muudame oma käitumist vastavalt situatsioonile, milles me oleme ning meid ümbritsevate inimeste ootustele. Meid sildistatakse sageli rolliga, mida me mängime, hoolimata sellest, kas me ikka veel oleme selles rollis või mitte**), mille aluseks on arusaam, et erinevad makro- ja mikrokultuurid vormivad inimeste käitumist osalt ka teadvustamatul viisil. Etnograafilise uurimisviisi rakendamine võimaldab uurijatel teada saada, millised mõjutegurid (eelarvamused, mentaliteedid, uskumused jms) toimivad vastavates kultuurides. Selline lähenemine võimaldab uurijatel teha suuremaid üldistusi ning millised mõjutegurid (eelarvamused, mentaliteedid, uskumused jms) vastavates kultuurides toimivad.

Etnograafia on sündinud vastureaktsioonina kvantifitseeritud lähenemisele, et võimaldada argiste kogemuste ja tunnete uurimist, jagunedes hiljem mitmesse suunda, nagu realistlik, kriitiline ja feministlik etnograafia. Uurija on osa uuritavast inimkooslusest, püüdes ühtaegu reflekteerida ja mõista seal toimuvate argipraktikate iseloomu ja põhjusi. Ka uuritavad saavad protsessi osalisteks, kuivõrd nad omakorda tõlgendavad ja mõjutavad olukordi.

Uurija viibib pikemalt uuritavas kultuuris, asutuses, koolis jm., vaatlleb, lindistab, peab päevikut, intervjuueerib, vestleb, filmib ja osaleb ehk püüab eriviisidel saada teadmisi ilminguid, mida soovib lähemalt uurida. Uurimisainese hankimine on eelnevalt struktureerimata ja toimub hüpoteese püstitamata. Uurimisobjektiks saavad olukorrad, tegevused ja sotsiaalsed tegurid. Uurija võib tegutseda üksi, ent toimitakse ka uurimiserühmadena, et avaneksid erinevad vaatepunktid. Etnograaf püüab vaadata tuttavat ja tavalist uuest vaatepunktist.

Etnograafilise uuringu alla võib kuuluda erinevaid metodoloogilisi ja metoodilisi lähenemisviise, integreeritakse ka eriteadusvaldkondade vaatenurki. Ainestiku analüüsil läbitakse mitu refleksiooni tasandit, et jõuda võimalikult objektiivsete tulemusteni. Kogutud materjali analüüs sisaldab tõlgendusi inimliku käitumise tähendustest ja funktsioonidest. Nähtavaks tehakse nii uurimuse kulg kui ka uurija vaatenurgad ehk subjektsus.

SOOVITUSLIKUD ALLIKAD

Coffey, A. (1999). *The Ethnographic Self: Fieldwork and the Representation of identity*. London: Sage.

Fetterman, D. (2009). *Ethnography: Step by Step*. Third edition. Thousand Oaks CA: Sage.

Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice*. Third edition. London: Routledge.

4. Eksperiment või eksperimentaalne uuring (*experimental research*) on katse, mis on kavandatud põhjuslike seletusteni jõudmiseks (Cook & Campbell 1979) ning võimaldab süstemaatilist ja teaduslikku käsitlemist, milles teadlased manipuleerivad ühe või enama muutujaga (*variables*) ning kontrollivad ja mõõdavad muutusi ülejäänud muutujates, et näha kausaalseid (põhjus-tagajärg) seoseid.

Eksperimentaalset lähenemist on tavapäraselt rakendatud reaalteadustes nagu füüsika, keemia, bioloogia ja meditsiin, aga ka sotsiaalteadustes nagu psühholoogia ja sotsioloogia. Tänapäeval, kus maailm muutub pidevalt, ei ole teadusharude selgest piiritlemisest enam palju abi. Eksperimentaalseid uurimismeetodeid on hakatud aina enam kasutama ka haridusteaduste valdkonnas.

Eksperimentaalne uurimismeetod on süstemaatiline ja teaduslik lähenemine, milles teadlased manipuleerivad ühe või enama muutujaga (*variables*) ning kontrollivad ja mõõdavad muutusi ülejäänud muutujates, et näha kausaalseid (põhjus-tagajärg) seoseid.

Eksperimentaalsed uurimismeetodid järgivad rohkemal või vähemal määral kindlalt defineeritud põhimõtteid. Nii kindlustatakse uurimistulemuste valiidsus (ehk kehtivus). Esimene oluline põhimõte on juhuvalim (ka randomiseeritud valim). Uuringus osalejad valitakse ja jagatakse katse-grupi ja kontroll-grupi vahel juhuslikult. Muidu ei saa uuringu tulemusi üldistada ega laiendada populatsioonile. Kui eesmärk pole üldistamine, siis saab ka olla mittejuhuslik valim. Teine oluline põhimõte seisneb selles, et manipuleeritakse ainult ühte muutujat korraga. Kõiki teisi muutujaid püütakse hoida kontrolli all. Haridusteadustes ei saa rakendada tõelist eksperimenti, st ei saa kontrollida kõiki mõjutavaid tegureid.

Olenevalt sellest, kui rangelt on neid põhimõtteid järgitud, saab uuringu paigutada skaalale, mille ühte otsa defineeritakse kui "tõeline eksperiment" (*true experiment*) ja teist otsa, kui "kvaasiekspement". "Tõelist eksperimenti" peetakse täpseimaks uurimisviisiks eksperimentaalses teaduses ning selle abil üritatakse hüpoteesi statistilise analüüsi kaudu, kas tõestada või ümber lükata. Kvaasiekspement erineb "tõelisest eksperimendist" selle poolest, et osalejad ei ole alati väga rangelt juhuslikkuse põhimõttel valitud ja gruppidesse jagatud. Isegi siis, kui manipuleeritakse ainult ühte muutujat, ei ole alati võimalik kõiki teisi muutujaid kontrollida. Enamasti sarnanevad eksperimentide disainid reaalteadustes pigem "tõelise eksperimendi" kontseptsioonile ning sotsiaal- ja haridusteadustes pigem kvaasiekspementi kontseptsioonile.

Selleks, et leida uuringusse piisav hulk defineeritud kriteeriumidele vastavaid osalejaid, ei saa lähtuda ainult juhuslikkuse põhimõttest. Valimi juhuslikkus on juba mõjutatud asjaolust, kas kriteeriumidele vastava profiiliga inimesed soovivad uuringus osaleda või mitte. Uuringutes soovivad osaleda enamasti juba keskmisest rohkem motiveeritud ja teadlikumad inimesed.

SOOVITUSLIKUD ALLIKAD

Boudah, D. J. (2011). *Conducting Educational Research: Guide to Completing a Major Project*. SAGE Publications, Inc.
<http://sk.sagepub.com/books/conducting-educational-research>

Box, G. E. P., Hunter, J. S., & Hunter, W. G. (2009). *Statistics for Experimenters: Design, Innovation and Discovery*. Wiley-Interscience. Loetud aadressil
<https://books.google.be/books?id=WOQZPWAAAJ&dq=George+E.+P.+Box,+J.+Stuart+Hunter+%26+William+G.+Hunter+Statistics+for+Experimenters:+Design,+Innovation+and+Discovery&hl=et&sa=X&ved=0ahUKewji7pnMrpLSAhUrBMAKHW79BWMQ6AEIGjAA>

Campbell, D. T., & Stanley, J. (1963). *Experimental and Quasi-Experimental Designs for Research*. 1st Edition. Houghton Mifflin Company, Boston. Loetud aadressil
[https://moodle.technion.ac.il/pluginfile.php/367640/mod_resource/content/1/Donald_T._\(Donald_T._Campbell\)_Campbell,_Julian_Stanley-Experimental_and_Quasi-Experimental_Designs_for_Research-Wadsworth_Publishing\(1963\)%20\(1\).pdf](https://moodle.technion.ac.il/pluginfile.php/367640/mod_resource/content/1/Donald_T._(Donald_T._Campbell)_Campbell,_Julian_Stanley-Experimental_and_Quasi-Experimental_Designs_for_Research-Wadsworth_Publishing(1963)%20(1).pdf)

McMillan, J. H.; Mohn, R. S. & Hammack, M. V. (2013). *Quantitative Research Designs in Educational Research*. Oxford University Press, New York. Loetud aadressil
<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756810/obo-9780199756810-0113.xml>

Montgomery, D. C. (2008). *Design and Analysis of the Experiment*. John Wiley & Sons. Loetud aadressil
https://books.google.be/books/about/Design_and_Analysis_of_Experiments.html?id=kMMJAm5bD34C&redir_esc=y

Nimekiri olulistest raamatutest:

<https://www.questia.com/library/education/curriculum-and-instruction/educational-research>

5. Kaardistusuuring (*survey*) on kvantitatiine uuringutüüp, mille käigus kogutakse informatsiooni populatsiooni esindavalt vastajate valimilt, et kirjeldada teatud ajahetkel eksisteerivaid tingimusi või võrrelda tingimuste ja sündmuste seoseid (Wolf, Joye, Smith, & Fu, 2016).

Kaardistusuuring on kvantitatiine uuringutüüp, mille käigus kogutakse informatsiooni populatsiooni esindavalt vastajate valimilt eesmärgiga kirjeldada teatud ajahetkel eksisteerivaid tingimusi või võrrelda tingimuste ja sündmuste vahelisi seoseid (Wolf, Joye, Smith, & Fu, 2016). Kogutakse andmeid inimestelt ja inimeste kohta, et kirjeldada, võrrelda ja seletada nende teadmisi, suhtumisi või käitumist. (Fink, 2011). Kõige levinumateks andmete kogumise meetodid on küsitlused, testid, struktureeritud intervjuud ja struktureeritud vaatlused. Kaardistusuuring sobib, kui tahetakse tulemusi üldistada ja argumenteerida suurte andmehulkade (suur valim) või kui uurimishuvi on lokaalne ja eesmärk on detailne kirjeldus või lokaalsete mehhanismide seletamine (*nt mõõdetakse samu inimesi sada või isegi rohkem korda mingi perioodi vältel (nt sellised pikaajalised uuringud, kus suitsetajad täidavad mobiilis väikse küsimustiku iga kord, kui suitsetama hakkavad)*).

Kaardistusuuring võib oma komplekssuselt olla väga erinev, sisaldades lineaarsete sageduste esitust või keerulisi mitmetasandilisi mudeleid. Samuti võib kaardistusuuring varieeruda oma andmestiku ulatuselt, keskendudes mitme riigi valimile (nt. PISA uuring) või jääda näiteks ühe kooli või grupi keskseks. Cohen, Mannion ja Morrisson (2007) on avanud kaardistusuuringute variatiivsuse juures veelgi enam nünsse. Kaardistusuuring võib olla ettevalmistav (*exploratory*) uuring, kus ei lähtuta varem sõnastatud eeldustest või mudelitest, vaid analüüsitakse ilmnevaid seoseid ja mustreid (nt kasutades korrelatsiooni-, regressioon- või faktoranalüüsi võimalusi). Teisalt võib kaardistusuuring olla kinnitav (*confirmatory*), mis on suunatud mudelite, kausaalsete seoste või hüpoteeside kinnitamisele. Nagu ka eelpool mainitud võib kaardistusuuring jääda oma olemuselt kirjeldavaks uuringuks või olla analüütiline ehk keskenduda seoste analüüsimisele. (Cohen jt., 2007, 207).

Teisalt võib eristada kaardistusuuringu eri alatüüpe lähtuvalt sellest, kas keskendutakse teatud ajahetke olukorra kaardistamisele soovitakse võrrelda nähtuse olemust ajalisel plaanis või võrrelda kohorte. Kõige levinumad kaardistusuuringu alaliigid on läbilõikeuuring, longituuduuring ja kohortuuring (Õunapuu, 2014). Läbilõikeuuringu puhul uuritakse teatud ajahetkel ja teatud populatsiooni huvipakkuvate tunnuste seoseid, toetudes populatsiooni läbilõikele (*nt uuritakse ühel ajahetkel erineva haridustasemega inimeste üldist eluga rahulolu*). Longituuduuringu puhul on fookus pikema perioodi jooksul toimunud muutustel, mistõttu kogutakse samade inimeste andmeid eri ajahetkedel (*nt uuritakse lugemisoskuse arengut samadel lastel mitu korda mitme aasta vältel*). Kohortuuringu puhul uuritakse kohorte ehk sarnaste tunnustega valimit samas populatsioonis (*nt PISA uuring, kus uuritakse 15-aastaste laste teadmisi*).

KASUTATUD ALLIKAD

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*. London and New York: Routledge.

Fink, A. (2011). *The Survey Handbook*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Wolf, C., Joye, D., Smith, T.W., & Fu, Y. (2016). *Sage Handbook of Survey Methodology*. London: Sage. Publications.

6. Fenomenoloogilise uuringu (*phenomenology research*) abil uuritakse inimeste kogemusi. Uuriija soovib jõuda teise inimese kogemusmaailma võimalikult adekvaatse kirjelduseni. Kogemusmaailma koostisosadeks saab lugeda lisaks vahetule kaemusele ka tähelepanekuid, tundeelamusi, kujutlusi, uskumusi, arvamusi, käsitusi jne.

Kogemus sünnib alati mingis kindlas situatsioonis, seega – kokkupuutes eksistentsialistliku filosoofiaga – loetakse oluliseks ka situatsiooni struktuuritegurite osa.

Fenomenoloogia (phaenomenon- lad fakt, ilming) – on filosoofiline mõttesuund, mille keskmeks on tegelemine ilmingute piiritlemise ja tõlgendamisega. Selle mõttesuuna rajaja Edmund Husserl, soovis jõuda ilmingute puhta olemuseni ning uuris tunnetuse struktuure ja toimimist, ehk seda, kuidas kujunevad välisilma mõjutuste vastuvõtmisel inimmees tähendused ja nende mustrid. Tihti seostatakse fenomenoloogiat hermeneutikaga, mis tegeleb mõistmise ja tõlgendamise problemaatikaga. Omaette distsipliiniks on kujunenud fenomenoloogiline psühholoogia. Kasvatus- ja haridusteadustes on fenomenoloogiliste uuringute metodoloogia ning läbielatud kogemuste uurimise osas tuntud teadlane Max van Manen.

Analüüsamise aineks on uuritava kirjeldused oma kogemustest, mida uuriija püüab mõista võimalikult algupäraselt viisil. Kogutud materjali analüüsil on tähtis jätta kõrvale ebaoluline (nimetatud fenomenoloogiliseks reduktsiooniks). Uurimisainestikku tõlgendades püütakse tabada viis, kuidas sünnivad uuritava teadvuses tähendused ja loovad tema kogemusmaailma. Uuriija osaks on eelnevalt teadvustada ja seejärel eemaldada tõlgendamisprotsessist omaenese eelarvamused ja käsitused.

Uuritav aine kogutakse kas intervjuude või kirjalike tekstidena, eeldatakse uuriija neutraalsust. Rahvusvaheliselt tuntumaid empiirilise fenomenoloogilise uuringu meetodi loojaid on Amadeo Giorgi, kes rõhutas, et uurimisprotsess peab paindlikult järgima uuritud ilmingu iseloomu. Aineastiku analüüsi etapid on: 1) pürgimus haarata uuritava kogemus tervikuna, välistades enda arusaamad, 2) jagada tekst tähendusühikuteks vastavalt kirjeldatava sisule, 3) iga tähendusühik "tõlgitakse" uuriija keelde, st. teadusvaldkonnas kasutatavasse teaduskeelde, 4) neist tähendusühikutest moodustatakse uuritava kogemust iseloomustav tähendusvõrgustik teadusalale omases keelekasutuses, säilitades kogemuse tervik, ent juba laiemates seostes, 5) luuakse üldistatud tähendusseoste kirjeldus, millesse kuuluvad iga uuritava isiku tähendusvõrgustikus esile tõusnud ilmingu seisukohalt kesksed sisud. Luuakse üldistatud kogemussisu mõnest kogetud ilmingust mitme inimese poolt nähtuna.

KASUTATUD ALLIKAD

Giorgi, A. (1996). *Phenomenology and Psychological Research*. Pittsburgh: Duquesne University Press.

Perttula, J. (1995). *Kokemus psykologisena tutkimuskohteena: johdatus fenomenologiseen psykologiaan*. Suomen fenomenologinen instituutti. Tampere.

Vagle, M. D. (2016). *Crafting Phenomenological Research*. Routledge.

7. Fenomenograafilise uuringu (*phenomenography*) eesmärk on detailselt ja süstemaatiliselt kirjeldada mingi grupi või kogukonna erinevaid arusaamu mõne elulise nähtuse kohta ehk fookuses on variatsioonid kuidas inimesed kogevad seda fenomeni.

Fenomenograafia kui uurimisviis töötati välja 1970. aastate alguses Rootsis Göteborgi ülikoolis Ference Martoni juhitud uurimisrühmas, kui tekkis vajadus paremini mõista inimese õppimist. Etümoloogiliselt tuleneb fenomenograafia kreeka keele tüvedest "fainesthai" *phainomenon*, mis tähendab 'kuidas midagi ilmneb' (*appearance*), ja "grafia" *graphein* ehk 'kirjeldus' (*description*). Tänapäeval rõhutab fenomenograafia subjekti ja subjektiivsust, sest inimesed konstrueerivad tähendusi nähtuste kohta, millel on mitmeid isiklikke ja sotsiaalseid mõjusid ning maailma hinnatakse lähtuvalt oma kogemustest ja kontekstist. *Uurimisobjektiks on variatiivsus fenomenide kogemise viisides* (*variation in ways of experiencing phenomena*) (Marton & Booth, 1997).

Objekt	Fenomenograafiline lähenemine
Eesmärk	Kirjeldada ja kaardistada kvalitatiivselt erinevaid lähenemisi mitmesuguste fenomenide kogemisel
Uurimisküsimus	Millised on kvalitatiivselt erinevad lähenemised kogedes fenomeni?
Fookuses	Viisid, kuidas inimesed kogevad fenomeni
Andmete allikas	Enim kasutatavad intervjuu, avatud küsimused
Analüüsi vahendid	Analüüs on olemuselt iteratsiooniline (operatsiooniline) ja võrdlev
Teoria tekkimine	Teoria tekib pärast andmete kogumist analüüsitud tulemuste kontekstis
Väljundid	Kirjelduste kategooriad ja tulemused ilmnevad kategooriate vaheliste loogilise seosena (<i>outcome space</i>)
Valiidsus	Uuringu tulemused on vastavuses inimese kogemusega fenomenist
Üldistamine	Valimi grupi ulatus/määr esindab indiviidide mitmekesisust laiemas populatsioonis – kirjelduste kategooriad võib rakendada laiemale populatsioonile

KASUTATUD JA SOOVITUSLIKUD ALLIKAD

Bowden, J., A., & Walsh, E. (2000). *Phenomenography*. Melbourne: RMIT University Press.
 Marton, F., & Booth, S. (1997). *Learning and awareness*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
 Marton, F. (1981). Phenomenography – describing conceptions of the world around us. *Instructional science*. 10(2), 177–200.

8. Narratiivuuring (*narrative research*) on kvalitatiivse lähenemisega uuringutüüp, mis on seotud uurijate huviga mõista identiteedi, isiksuse arengu, elutee ja -loo, individuaalsuse, kogemuse tähenduste ja kogemuse struktureerimisviise konkreetsetes sotsiaalses, ajalises või kultuurilises kontekstis (Bruner, 1990). Narratiivsed uurimused aitavad inimesel mõista end indiviidina, sotsiaalse subjektina, aga ka õppija ja õpetajana nii sotsiaal-kultuurilises kui ka individuaalses kontekstis, toetudes inimese kogemustele, identiteedile, eluloo ja väärtuste kujunemisele (Väljataga, 2008). Tegemist on uurimisviisiga, mille keskmes on narratiivid ehk tinglikult öeldes jutustused. Narratiivil on palju erinevaid tõlgendusi ja käsitlusi: narratiiv kui uurimise objekt ja/või uurimismaterjali olemus, analüüsimeetod, esitlusmeetod, teadmiste olemus.

Narratiivne uuring (*narrative research*) on kvalitatiivse lähenemisega uuringutüüp, mis on seotud uurijate huviga mõista identiteedi, isiksuse arengu, elutee ja -loo, individuaalsuse, kogemuse tähenduste ja kogemuse struktureerimisviiside vastu konkreetsetes sotsiaalses, ajalises või kultuurilises kontekstis (Bruner, 1990).

Narratiivsed uurimused aitavad inimesel end mõista indiviidina, sotsiaalse subjektina, aga näiteks ka õppija ja õpetajana nii sotsiaal-kultuurilises kui ka individuaalses kontekstis, toetudes inimese kogemustele, identiteedile, eluloo ja väärtuste kujunemisele (Väljataga, 2008). Narratiivne lähenemine on interdistsiplinaarne, kus võivad põimuda mitmed teadusvaldkonnad, näiteks ajalugu ja lingvistika; sotsioloogia ja lingvistika; filosoofia ja sotsioloogia; sotsiaal-psühholoogia ja kasvatusteadused; isiksuse psühholoogia ja kasvatusetadused; psühholingvistika ja kasvatusteadused; kasvatusfilosoofia ja kasvatusteadused; sotsioloogia ja andragoogika; sotsioloogia, sotsiaal-psühholoogia ja pedagoogika.

Narratiivis huvitab uurijaid loo kui millegi tähendus, näiteks kogemuse, elutee tähendus ajalises perspektiivis, kui identiteedi kujunemise protsess, narratiiv kui kogemise/kogemuse viis, narratiivne identiteet ja selle konstrueerimine.

Narratiiv võib olla paradigma ja metateoreetiline konseptsioon (Polkinghorne, 2010), diskursuse vorm, kogemuse viis (Bruner, 1990), identiteet (McAdams, Josselson, & Lieblich, 2006), kogemuse struktuuri vorm (Van Manen, 2016), kogemuse refleksioon (Bamberg, 2011), lugu kirjalikus, suulises ja visuaalses vormis (Väljataga, 2008).

Narratiivsetes uuringutes võib eristada narratiivsete andmete analüüsi meetoditega seonduvate lähenemiste paljusust. Näiteks eeldab struktuurne lähenemine narratiivi struktuursete komponentide (aeg, koht, mina-teised, suhted, sündmused) analüüsile lisaks keskendumist narratiivi enda vormile ja sündmuste eripäradele ajalises kontekstis. (Bruner, 2005).

Narratiivne uurimus võib tugineda näiteks süva- või narratiivse intervjuu kaudu kogutud andmetele. (Bruner, 1999; Horsdal, 2014; Van Manen, 2016). Narratiivse uurimuse andmestik kujuneb andmete kogumise ja analüüsi tulemusena ning võib olla kombineeritud ka visuaalsete andmetega. Narratiivsete uurimuste eripära ilmneb nii uurimisobjektis, uurimisaines ja uurimisküsimustes kui ka empiiriliste andmete kogumise, analüüsi ja tulemuste esitamise meetodites.

KASUTATUD ja SOOVITUSLIKUD ALLIKAD

- Bamberg, M. (2011). Narrative practice and identity navigation. In J. A. Holstein & J. F. Gubrium (Eds.), *Varieties of narrative analysis* (pp. 99–124). London: Sage Publications.
- Bruner, J. (1990). *Acts of Meaning*. Cambridge (Mass.); London: Harvard University Press.
- Horsdal, M. (2012). *Telling Lives: Exploring dimensions of narratives*. Routledge.
- McAdams, D. P., Josselson, R., & Lieblich, A. (2006). *Identity and Story: Creating Self in narrative*. APA: Washington, DC.
- Polkinghorne, D. (2010). *Narrative Knowing and the Human Sciences*. State University of New York, New York.
- Van Manen, M. (2016). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy* (2nd ed). London and New York: Routledge.
- Väljataga, M.(2008). Narratiiv. *Keel ja Kirjandus*. 8-9,684-694.

9. Biograafiline uuring (*biographical research*) on teoreetiline lähenemine, mille raames rekonstrueeritakse biograafiliste jutustuste, jutustatud lugude ning inimese personaalsust väljendavate dokumentide (nt isiklikud päevikud, elamusi väljendavad kirjutatud elulood, autobiograafiad) põhjal elulugusid, subjektiivseid mõttemaailmu ja ka terviklikke elumaailmu.

Biograafiline uurimus on teoreetiline lähenemine sotsiaalteadustes, mis metodoloogiliselt piirneb kvalitatiivse uurimisviisiga. Antud lähenemise raames rekonstrueeritakse biograafiliste jutustuste, jutustatud lugude ning inimese personaalsust väljendavate dokumentide (nt isiklikud päevikud, elamusi väljendavad kirjutatud elulood, autobiograafiad jm) baasil elulugusid, subjektiivseid mõttemaailmu ja ka terviklikke elumaailmu.

Biograafilist meetodit hakkas suurematesse sotsiaalsetesse gruppidesse kuuluvate inimeste elu uurimiseks ühena esimestest kasutama Florian Znaniecki 1920. aastatel Poola sotsioloogias. Ta uuris poola immigrante USA-s, tuginedes päevikutele, kirjadele, mälestustele ja autobiograafiatele, neid temaatiliselt süstematiseerides ja interpreteerides. Hiljem sai just Znaniecki uurimistöö suurimaks mõjuteguriks sotsioloogias nüüdseks juba klassikaks kujunenud Chicago koolkonna tekkeloos, mis on hiljem omakorda mõjutanud sümbolilise interaktsionismi ideestikku.

Pärast 1945. aastat vajas biograafiline meetod ja mõtlemisviis sotsiaalteadustes üha enam unustusse ning esiplaanile tungisid kvantitatiivsele uurimisviisile rajanevad teooriad. Biograafilise meetodi ja teoreetilise lähenemise uus tõus ja taassünd sai alguse 1980. aastate algul, kui ka sotsioloogias kandus uurimistöö fookus süsteemidelt ja struktuuridelt konkreetsete inimeste elumaailma, argielu ja argitegevuste poole, seda kõike fenomenoloogiliste teooriate ning üha pluraliseeruvate ja diferentseeruvate postmodernistlike ühiskondade kontekstis.

Biograafilise uurimuse korral on kõige sagedasemad uurimismeetodid üksikjuhtumi analüüs ning narratiivne intervjuu. Uuritakse inimeste elamusi, tajusid, meeleolusid, kogemusi, varjatud mõttemustreid ja mis tahes elusfääridele omistatavaid tähendusi. Ollakse teadlik, et faktoloogiline ametlikult fikseeritud elukäik/ elulugu ning elatud ja kogetud, jutustatud elulugu pole samased fenomenid. Mis tahes biograafiat struktureerib aeg kui fenomen. Inimeste ametlikku elukäiku loob lineaarselt kulgev ajaskaala. Elamustatud ja jutustatud elu võivad struktureerida aga erinevad ajakäsitused (nt nagu Martin Heideggerile iseloomulik ekstaatilis-temporaalne ajakäsitatus, mille kohaselt pole minevik, olevik ja tulevik selgelt eristatavad) ning eelkõige inimese subjektiivne suhe aega. Mittelineaarselt kulgevas ajas voolava jutustatud biograafia hea näide on inimeste elude kujutamine Madis Kõivu näidendites (nt Tagasitulek isa juurde). Seega osutub biograafilise mõtlemisviisi puhul oluliseks ajafenomen filosoofilise konstruktina ehk küsimus, kuidas üldse mõista aega, sealhulgas inimeste eluaega.

SOOVITUSLIKUD ALLIKAD

Annus, E. (2002). *Kuidas kirjutada aega*. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus.

Roberts, B. (2002). *Biographical research*. London: Open University Press.

Krüger, H.-H., & Marotzki, W. (2006). *Handbuch erziehungs-wissenschaftliche Biographieforschung*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozial-wissenschaften.

Krüger, H. H., & Marotzki, W. (Eds.). (2006). *Handbuch erziehungswissenschaftliche Biographieforschung*. Springer-Verlag.

10. Põhistatud teooria ehk põhistatud teooriat loov uurimus (*grounded theory*) on uurimisviis või meetod, kus on eesmärgiks seatud teooria loomine (teooria andmetest tuletamine). Põhistatud teooria meetod koosneb hulgast induktiivsetest juhtnööridest andmete kogumise ja analüüsimise kohta, et luua teoreetilisi raamistikke kogutud andmete seletamiseks. Valdavalt on põhistatud teooria meetodit kasutatud käitumise ja sotsiaalsete protsesside uurimisel. Seejuures on meetodi eesmärk luua teooria, mis seletab piisavalt põhjalikult mingit käitumismudelit või protsessi, kirjeldades selle erivariatsioone nii väheste mõistetega kui võimalik. (Charmaz, 2006; Niglas, 2013)

Põhistatud teooria e põhistatud teooriat loov uurimus on uurimisviis või meetod, kus eesmärgiks on seatud teooria loomine (teooria andmetest tuletamine). Põhistatud teooria meetod koosneb hulgast induktiivsetest juhtnööridest andmete kogumise ja analüüsimise kohta, et luua teoreetilisi raamistikke kogutud andmete seletamiseks. Valdavalt on põhistatud teooria meetodit kasutatud käitumise ja sotsiaalsete protsesside uurimisel. Seejuures on meetodi eesmärgiks luua teooria, mis piisavalt põhjalikult seletab mingit käitumismudelit või protsessi, kirjeldades selle erinevaid variatsioone nii väheste mõistetega kui võimalik. (Charmaz, 2006; Niglas, ...)

Algne Glaseri ja Straussi käsitlus põhistatu teooria meetodist tugines eeldustele, et reaalsus on objektiivne ja uurija suhtes väline ning uurija on uuritavatest distantseeritud neutraalne vaatleja, kes andmete kogumisel väldib eelarvamusi ja kallutatust, tuletab andmetest uurimisprobleemi ning objektiivselt tõlgendab andmeid objektiivselt. Klassikalise põhistatud teooria puhul eeldati, et teooriat saab luua vastandina *a priori* ehk kogemusest sõltumatule ja loogilisele tuletamisele ka empiirilistest andmetest lähtuvalt, nende põhjal teooriat avastades (Glaser & Strauss, 2012) ja selle tulemusena pakkudes välja selgitava teooria (Hernandez & Andrews, 2012). Charmaz (2006) on rõhutanud, et põhistatud teooria meetod iseenesest ei ole seotud positivistlike eeldustega ning seda on võimalik kasutada ka konstruktivistlikult – eeldades, et ei eksisteeri ühte ainuõiget sotsiaalset reaalsust, tunnistades teadmiste vastastikust loomist uurija ja uuritava poolt ning püüeldes subjektide tähenduste tõlgenduslikule arusaamisele.

Põhistatud teooria läbiviimiseks sobivad väga erinevat laadi andmed: intervjuud, vaatlusandmed, toimikud, päevikud, dokumendid jne.

Põhistatud teooria meetodile on iseloomulik **algoritmiline lähenemine**. Uurimuse etapid on ette antud, samuti on suhteliselt ranged juhtnöörid tegevuste läbiviimiseks. Põhistatud teooria meetodi põhitegevusteks on:

- **andmete kogumine** – mittestruktureeritud instrumendid – hoidumine etteantud, teooriast, hüpoteesidest, kategooriatest, jne
- **andmete kodeerimine ja kategoriseerimine** - avatud rida-realt kodeerimine, selguvad korduvad teemad ja tühikud, mis omakorda suunab edasist andmekogumist – kodeerimine ja andmekogumine toimuvad paralleelselt; kategooriate dimensionaliseerimine ja telgkodeerimine (*axial coding*), selektiivne kodeerimine, analüütilise diagrammi koostamine, mis kaardistab uuritava nähtuse või kategooria(te)ga seotud tingimusi või omadusi;
- **memode kirjutamine** - vaheetapp kodeerimise ja lõpp-analüüsi vahel, aitab näha seoseid erinevate koodide vahel ning identifitseerida omavahel seotud protsesse, seoste avastamine ja protsesside identifitseerimine väldib andmetesse uppumist ning hoiab analüüsi fokuseeritud;
- **teoreetilise valimi moodustamine** - kategooriate täpsustamise ja teoreetiliste konstruktide kujundamise käigus avastatakse tõenäoliselt puuduvaid andmeid või puudusi teoorias, pärast andmete vastastikust võrdlemist ja esialgsete kategooriate loomist andmete seletamiseks vajab uurija täiendavaid andmeid, et saada selgemat pilti, millal, kuidas, mis tingimustel, mis kontekstis ja mis ulatuses on leitud kategooriad olulised;
- **formaalse teooria loomine** - küllastumus (*saturation*), varasemad memod kirjutatakse ümber laiendatud, analüütilisemas vormis ehk sõnastatakse formaalne teooria.

KASUTATUD JA SOOVITUSLIKUD ALLIKAD

- Åge, L.-J. (2011). Grounded Theory Methodology: Positivism, Hermeneutics, and Pragmatism. *The Qualitative Report*, 16(6), pp. 1599-1615. Loetud aadressil <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR16-6/age.pdf>
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. Los Angeles; London; New Delhi; Singapore: SAGE.
- Glaser, B. G., & Strauss, L. (2012). *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. New Brunswick; London: Aldine Transaction.
- Holton, J. A. (2008). Grounded Theory as a General Research Methodology. *Grounded Theory Review*, 7(2), 67–93. Loetud aadressil <http://groundedtheoryreview.com/2008/06/30/grounded-theory-as-a-general-research-methodology/>
- Niglas, K. (2013). Täienduskoolituse õppekava. Üliõpilaste toetamine uuringuplaani koostamisel ja kvantitatiivse uuringu läbiviimisel. [Kursuse materjalid]. Tallinn: Informaatika instituut (Tallinna Ülikool).
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park, CA: Sage.
- Walker, D., & Myrick, F. (2006). Grounded Theory: An Exploration of Process and Procedure. *Qualitative Health Research*, 16(4), 547-559. Loetud aadressil http://www.sagepub.com/gray/Website%20material/Journals/qhr_walker.pdf

11. Ajalooline (haridus)uuring (*historical research*) kuulub teoreetilise uurimuse valdkonda, milles uuritakse hariduse ja kasvatus teooria ja praktika ajaloolist pärandit. Ajaloolased haridusuuringud jagunevad idee- ja sotsiaalajaloolisteks uurimusteks.

Ideeaajalooliste uurimuste keskmes on intentsioonid (eesmärgid, kavatsused, püüded), mis on aluseks haridus- ja pedagoogilisele mõtlemisele ja tegevusele, nende päritolu, teke, kujunemine ja tähendus. Idee ajalooliste uurimuste tüüpiliseks näiteks on pedagoogika ajaloost tuntud isikute mõttemaailm ja selle uurimise võimalused.

Ajaloolane haridusuuring kuulub teoreetilise uurimuse valdkonda, milles uuritakse hariduse ja kasvatus teooria ja praktika ajaloolist pärandit. Ajaloolased haridusuuringud jagunevad idee- ja sotsiaalajaloolisteks uurimusteks.

Ideeaajalooliste uurimuste keskmes on intentsioonid (eesmärgid, kavatsused, püüded), mis on aluseks haridus- ja pedagoogilisele mõtlemisele ja tegevusele, nende päritolu, teke, kujunemine ja tähendus. Ideede ajaloo tüüpiliseks näiteks on pedagoogika ajaloost tuntud isikute mõttemaailm ja selle uurimise võimalused.

Sotsiaalajalooliste uurimuste keskmes on kasvatus ja hariduse praktika ning funktsioon ühiskonnas, selle seotus kultuuri, religiooni, teaduse, majanduse, õigusega. Teaduslikkuse aspektist lähtudes võib uurida näiteks lasteaeda/kooli kui teatud ühiskondlike funktsioonide täitjat, samas on konkreetne lasteaed/kool oma ajalooga tüüpiliseks näiteks mikroajaloolisest uurimisest haridusuuringute valdkonnas. Sotsiaalajaloolistes uurimustes on arvestatavaks uurimisvaldkonnaks kujunenud ka käsitlus inimeste tegevusmustritest, käitumiskultuurist, tegelikkuse tunnetamise ja mõtestamise viisidest kasvatus ja haridusega seoses.

Ajaloolastes haridusuuringutes on üha laiemalt kasutusel võrdlev-ajaloolised uuringud (näiteks võrreldakse erinevate maade haridusloolist pärandit).

Haridusuuringud piirnevad hariduse ja kasvatus filosoofia, sotsioloogia ja psühholoogiaga. Näiteks on oluline leida ajaloolasele haridusuuringule pedagoogiline, andragoogiline, eripedagoogiline, kasvatus- või haridusteaduslik probleemiseade. Probleemipüstituse järel tuleb esmalt selgitada välja, milline on teema senine uurimisseis ning allikalised võimalused uue teadmise hankimiseks. Teravdatud tähelepanu tuleb pöörata uue arhiivimaterjali käibesse toomisel allikakriitikale, st kuivõrd representatiivsed on algallikad. Kriitiliselt tuleb suhtuda ka juba trükitud avaldatud allikatesse (seadused, statistilised materjalid, perioodika jm). Kriitiline, kuid samal ajal varasemate aegade mõtteviise ja maailmakäsitlust mõista püüdev suhtumine peab olema iga ajaloolase uurimuse põhiprintsiibiks. Seetõttu kasutatakse ajaloolases haridusuuringus peamise meetodina allikakriitilist analüüsi. Allikate analüüsimetoditena on tuntuimad hermeneutiline, kvalitatiivne ja kvantitatiivne andmeanalüüs.

SOOVITUSLIKUD ALLIKAD

Carretero, M., Berger, S., & Grever, M. (Eds.). (2017). *Palgrave handbook of research in historical culture and education*. London: Palgrave Macmillan.

McCulloch, G., & Richardson, W. (2000). *Historical research in educational settings*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

12. Arendusuuringutes ehk rakendust loovates uuringutes (*design research, design-based research, design study, design experiment*) tegeldakse praktiliste probleemide lahendamise, mille tulemuseks on uurimistöö põhinev praktiline lahendus. Arendusuuring kui rakendust loov uurimus tuleneb mingist elutegelikkuse praktilisest probleemist, kus lahenduse leidmisel peetakse silmas konkreetseid kasutajaid. Arendusuuring lähtub mingist vastuolust, vajakajäämisest või uuest ideest, vajadusest kasvatustegelikkuses midagi muuta või parandada (mudel, põhimõtted, süsteem, koostatud õppe- või arenduskava, õpik või muu õppevahend (film, tarkvara)).

Arendusuuring ehk rakendust loov uuring (*design research, design-based research, design study, design experiment*) on konkreetse(te)ks rakendusuuringu(te)ks pinda ette valmistav uuring.

Arendusuuringud eristuvad muust arendustegevusest sellega, et nende arendusprotsess on teaduspõhine ja detailselt dokumenteeritud, hindamine ja hindamistulemuste rakendamine on formaalne ning toimub üldistamine, mille käigus luuakse (ühiskonna/kogukonna jaoks) huvitavat ja vajalikku teadmist.

Arendusuuringul on korduv tsükkel:

- probleemi analüüs (vajadused, eesmärgid, olemasolev teave/rakendused);
- disaini protsess (tööjaotus, ajakava, kasutatavad (arendus)meetodid);
- disaini protsessi tulemus (rakenduse visandid, vaheversioonid ja lõplik/valminud rakendus);
- evalvatsioon ehk hindamine (rakenduse katsetamine, hindamine lähtuvalt standarditest, kasutajate tagasiside);
- järeldused ja üldistused (toimivad lahendused, mudelid, standardid, soovitus arendajatele, lokaalsed teooriad).

Hea arendusuuringu omadused.

- Uuring on põimunud rakenduse loomise ja valdkonda puudutavate teoreetiliste teadmiste väljatöötamise eesmärgid.
- Arendus- ja uurimistegevus toimub korduvas kavandamise, rakendamise, hindamise, analüüsi ja ümberkavandamise tsüklis.
- Arendusuuringu tulemuseks on üldistatav (kuid mitte alati!) teadmine, mida saavad kasutada valdkonna praktikud ja teised arendajad.
- Uurimus käsitleb disainiprotsessi ja tulemi iseärasusi autentsetes/reaalsetes oludes.
- Arendustegevus põhineb meetoditel/metoodikatel, mis võimaldavad näidata kuidas ja kuivõrd produkti rakendamine on seotud soovitud tulemi saavutamisega.

Rakendust loova uuringu võimalikud üldistatavad tulemid:

- mõisted – domeeni/valdkonna kontseptuaalne sõnastik/terminoloogia;
- mudelid – teeside ja väidete kogum, mis kirjeldab mõistete vahelisi seoseid;
- ontoloogia – mõistete taksonoomia + seoste kirjeldused + kitsendused;
- metoodikad – kogum samme millest saab ülesande lahendamisel juhendada – “kuidas teha” – teadmine;
- realiseeritav mudel – mõistete, mudelite ja metoodikate operatsionaliseerimine, et kirjeldada/luua konkreetset keskkonnas realiseeritav rakendus;
- (paremad) teooriad valdkonna kui terviku või selle osade/osaliste toimimise kohta.

Hindamisuuring (*evaluation research*) on üks arendusuuringu alaliik. See on uuring, kus kasutatakse standardseid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid hindamise eesmärgil (Powell, 2007). Hindamisuuring sisaldab nii kvantitatiivseid, kvalitatiivseid kui ka segameetodeid. Kvantitatiivsetest meetoditest kasutatakse teste, küsimustikke ja mitmesuguseid skaalasid, kvalitatiivsetest meetoditest etnograafiat, dokumendi analüüsi, intervjuud, vaatlust ja fookusgrupi intervjuud (Kellaghan, 2010).

Arendusuuringud hariduses.

- Rakendust loovates uuringutes ühendatakse kasvatusteaduslikud empiirilised uuringud teooria-põhise õpikeskkondade jms arendusega.
- Arendusuuringus on tähtis metodoloogia, mis võimaldab uurida ja jõuda arusaamisele kas, kuidas, miks ja millistel tingimustel hariduslikud uuendused töötavad praktikas.
- Arendusuuringud aitavad mõista seoseid kasvatusteaduslike teooriate, loodud/loodavate rakenduste ja praktika vahel.

Hariduses toimuvate arendusuuringute eesmärk on:

- parandada õppimis- ja õpetamistegevust;
- uurida ja leida võimalusi õppijat ning õppimist toetavate uudsete keskkondade loomiseks;
- luua õppimist ja õpetamist puudutavaid teooriaid, mis lähtuvad kontekstist;
- arendada ja ühendada arendustegevust puudutavat teadmist;
- tõsta võimet välja töötada ja ellu rakendada hariduslikke uuendusi.

Hea arendusuuring on, kui:

- rakenduse loomine ja teoreetiliste teadmiste väljatöötamine on omavahel põimunud;
- arendus- ja uurimistegevus on interaktiivne;

- tulemuseks on üldistatav teadmine, mida saavad kasutada teised arendajad;
- uurimus käsitleb arenduseprotsessi ja tulemus treaalsetes oludes;
- arendustegevus põhineb meetoditel, mis võimaldavad näidata kuidas arendustulemuse rakendamine on seotud soovitud eesmärgi saavutamisega.

SOOVITUSLIKUD JA KASUTATUD ALLIKAD

Cross, N. (2006). *Designerly Ways of Knowing*. London: Springer.

Hirsijärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2007). *Uuri ja kirjuta*. Kirjastus Medicina.

Langdrige, D., & Hagger-Johnson, G. (2004). *Introduction to research methods and data analysis in psychology*. UK: Pearson Education Ltd.

Niglas, K. (2004) Kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete meetodite kombineeritud kasutamine kasvatusteaduslikus uurimistöös. Interdistsiplinaarsus sotsiaal- ja kasvatusteadustes. *Sotsiaal- ja kasvatusteaduste doktorantide II teaduskonverents 25.-26. aprillil 2003 TPÜ-s*. Artiklite kogumik. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Kellaghan, T. (2010). Evaluation research. In P.P. Peterson, E. Baker, & B. McGraw (Eds.), *International encyclopedia of education (3rd ed.)*, Vol 7. pp. 150-155. Oxford: Elsevier.

Powell, R. R. (2006). Evaluation Research: An Overview. *Library trends*, 55(1), pp. 102–120.